

Denken om te leren

Een praktische aanpak voor leraren om
evalueren om te leren te integreren
in het dagelijkse onderwijs.

Wat is evalueren om te leren?

Evalueren om te leren is het proces waarin leraren en leerlingen informatie verzamelen en interpreteren, met de bedoeling vast te stellen waar de leerlingen staan in hun leerproces, waar ze naar toe gaan en hoe ze dat kunnen aanpakken.

Waarom is evalueren om te leren belangrijk?

Door evalueren om te leren worden leerlingen zich beter bewust van hoe zij leren. Bewust zijn van hoe je leert wordt ook wel metacognitie genoemd.

Leerlingen die zich bewust zijn van hoe zij leren zijn beter in staat om hun eigen leerproces te reguleren. Dat houdt in dat ze beter hun leerproces kunnen plannen, controleren en erop reflecteren. Leerlingen die hun eigen leerproces reguleren zijn gemotiveerder en behalen betere resultaten.

Alle leerlingen profiteren van evalueren om te leren.

Leerlingen die vaak minder presteren dan zij kunnen (de 'onderpresteerders'), profiteren nog het meest van deze aanpak.

Hoe krijgt evalueren om te leren vorm?

Evalueren om te leren krijgt vorm door met leerlingen in gesprek te gaan over hun leerproces. Er zijn drie soorten gesprekken:

- **Gesprekken waarin je leerlingen oriënteert op de opdracht.**
Door deze gesprekken weten leerlingen wat het leerdoel is en hoe ze de opdracht kunnen aanpakken. Oriëntatiegesprekken voer je meestal aan het eind van de instructie, wanneer je leerlingen een opdracht hebt gegeven.
- **Gesprekken waarin je leerlingen begeleidt bij de uitvoering van de opdracht.** Hierdoor weten leerlingen of ze op de goede weg zijn en welke volgende stappen zij kunnen zetten om de leerdoelen te halen. Begeleidingsgesprekken voer je meestal tijdens het (zelfstandig) maken van de opdracht.
- **Gesprekken waarin je met leerlingen reflecteert op de manier waarop zij de opdracht hebben uitgevoerd.**
Leerlingen evalueren hun leerproces om ervan te leren. Zij leren of hun aanpak heeft gewerkt en ze begrijpen hoe ze een vergelijkbare taak een volgende keer kunnen aanpakken.

Reflectiegesprekken voer je na afloop, wanneer de leerlingen klaar zijn met de opdracht.

Oriëntatie- begeleidings- en reflectiegesprekken horen bij elkaar. Oriëntatiegesprekken zonder begeleidingsgesprekken hebben weinig zin. Begeleidings- en reflectiegesprekken zonder oriëntatiegesprekken zijn heel lastig te voeren.

Waarover gaan die gesprekken precies?

In elk van de drie gesprekken komen telkens twee onderwerpen aan de orde:

- de opdracht zelf;
- de manier waarop de leerlingen de opdracht beleven.

De bedoeling daarvan is dat je leerlingen niet alleen bewust maakt van de cognitieve aspecten van de opdracht, maar ook van de metacognitieve en motivationele kanten ervan.

Wanneer voer je die gesprekken?

De bedoeling is dat deze gesprekken onderdeel vormen van het dagelijkse onderwijs. Het zijn geen losstaande of eenmalige activiteiten. Ze zijn onderdeel van wat leraren dagelijks doen. Gesprekken met leerlingen over het werk kunnen op elk moment van de dag en in verschillende situaties gevoerd worden:

- tijdens klassikale momenten, bij het werken met groepjes of met individuele leerlingen;
- in lessen uit de methode, losstaande lessen, projectwerk en bij dag- of weektaken;
- bij het herhalen van bestaande kennis, het uitbreiden van kennis en het aanbieden van nieuwe kennis;
- bij elk soort opdracht die je de leerlingen geeft (zowel open als gesloten opdrachten);
- in lessen waarin leerlingen nieuwe leerinhouden begeleid inoefenen, maar ook wanneer je leerlingen een korte instructie geeft, gevolgd door zelfstandige verwerking.

Evalueren om te leren is pas echt effectief wanneer je deze aanpak volledig integreert in je dagelijkse onderwijs. Dat betekent dat je in verschillende lessen en leersituaties die zich in de loop van de dag voordoen, met leerlingen over hun leerproces praat.

Door leerlingen voortdurend uit te dagen een actieve rol te nemen bij het evalueren van hun eigen leerproces bevordert je dat zij inzicht krijgen in hoe zij leren. Dat maakt onderwijs niet alleen effectief. Het maakt het ook voor leerlingen motiverend en zinvol. Evalueren om te leren heeft geen zin wanneer je het maar af en toe toepast.

Kosten al die gesprekjes met leerlingen niet veel tijd?

De duur van gesprekken met leerlingen kan variëren van enkele seconden tot enkele minuten. Zeker in het begin vragen ze tijd, maar dat wordt gaandeweg minder. Op het moment dat leraren zich de aanpak helemaal eigen hebben gemaakt, kost het hen nauwelijks extra tijd. Het is dan gewoon een manier van werken geworden.

Hoe gebruik je dit boekje?

Dit boekje is een hulpmiddel, een geheugensteuntje voor leraren bij het voeren van gesprekken met kinderen over hun leerproces. De belangrijkste aandachtspunten staan er kort in samengevat.

Belangrijk is dat je de voorbeeldvragen in het boekje niet als een dwingend keurslijf ziet. Het is geen lijstje dat je moet afvinken. De vragen kunnen je misschien wel op ideeën brengen. Het beste is misschien het boekje door te bladeren, te begrijpen waar het in de kern om gaat en het tijdens het gesprek met leerlingen opzij te leggen. Je voorkomt zo dat het natuurlijke karakter van het gesprek verloren gaat. Je kan het boekje altijd nog achteraf gebruiken om na te denken over de manier waarop je het gesprek gevoerd hebt en wat je eventueel nog zou kunnen veranderen.

Oriënteren

Oriënteer leerlingen vooraf op de opdracht

De opdracht

Doel

Wie kan mij uitleggen wat het doel is van deze opdracht?

Wat leer je door deze opdracht te maken?

Wat wil jij leren? Welk doel stel jij voor jezelf?

Nut en zin van de opdracht

Waarom zou dat belangrijk zijn, denken jullie?

Succescriteria

Wanneer heb je straks de opdracht goed gemaakt?

Wanneer vinden jullie het goed?

Aanpak

Hoe gaan jullie de opdracht maken? Heeft iemand anders nog een andere manier? Wat ga je eerst doen?

De beleving van de opdracht

Moeilijkheid

Hoe lastig vinden jullie het om deze opdracht goed te maken?

Wat zou je kunnen helpen?

Verwachtingen

Denken jullie dat het gaat lukken de opdracht goed te maken?

Wanneer zou het wel lukken, denken jullie?

Motivatie

Hoe leuk vinden jullie het om deze opdracht te gaan maken?

Wat zou je kunnen doen als je tijdens het werk merkt dat je het niet zo leuk vindt?

Begeleiden

Begeleid leerlingen tijdens de uitvoering van de opdracht

De opdracht

Uitvoering

Hoe gaat het? Lukt het om de opdracht goed te maken?

Aanpak

Hoe pak je het aan? Vind je dat een handige manier?

Zijn er nog andere manieren om de opdracht te maken?

Hoe zou je verder kunnen?

Zelfcontrole

Wat kun je doen om te zien of je op de goede weg bent?

Wat kun je doen als je merkt dat het niet lukt?

Wat kun je doen als je merkt dat je je concentratie verliest?

De beleving van de opdracht

Moeilijkheid

Hoe moeilijk vind je het?

Motivatie

Hoe leuk vind je het aan deze opdracht te werken?

Wat kun je doen als je het niet leuk vindt?

Reflecteren

Reflecteer met leerlingen na afloop op de uitvoering van de opdracht

De opdracht

Zelfbeoordeling

Hoe heb je de opdracht gemaakt? Hoe zie je dat?
Heb je je doel gehaald?

Verklaring van het resultaat

Waardoor kwam het dat het (niet) is gelukt?
Wat heb je gedaan om geconcentreerd te werken?
Stel dat het wel was gelukt om geconcentreerd te werken,
wat zou er dan gebeurd zijn?

Leeropbrengsten

Wat heb je geleerd vandaag?
Wat heb je geleerd over hoe je leert?
Hoe ga je het de volgende keer aanpakken?
Wat helpt je om het de volgende keer beter te doen?
Wat zou je helpen om de volgende keer meer
geconcentreerd te werken?

De beleving van de opdracht

Moeilijkheid

Hoe lastig vonden jullie deze opdracht?

Motivatie

Hoe leuk vonden jullie het om deze opdracht te maken?

Tevredenheid

Hoe tevreden zijn jullie over het resultaat?

Hoe herken je een goed gesprek?

Naast de aard van de gesprekken (oriëntatie, begeleiding en reflectie) en de inhoud (opdracht en beleving van de opdracht) is ook de kwaliteit van de gespreksvoering van belang:

Stel je vooral vragend en uitnodigend ('Vertel eens...') op.

In plaats van te zeggen hoe leerlingen hun taak moeten aanpakken, hoe ze zichzelf kunnen controleren en te evalueren hoe ze de opdracht hebben gemaakt, is het belangrijk leerlingen zelf daar naar te vragen. Daag leerlingen uit om na te denken over hun eigen leerproces.

Stel vooral open vragen.

Gesloten vragen (vragen waarop het antwoord al vast staat, waarop maar één antwoord goed is) zijn voor dat doel minder geschikt. Door middel van open vragen en een uitnodigende houding stimuleer je leerlingen om uitvoerig in te gaan op een gespreksonderwerp en niet telkens te antwoorden met een enkel kort woord.

Neem leerlingen serieus.

Vraag hen naar wat je nog niet weet in plaats van naar de bekende weg te informeren.

Geef leerlingen ruimte om te reageren.

Kap leerlingen niet af en benut stiltemomenten om hen te stimuleren verder na te denken. Keur hun antwoorden niet af, maar complimenteer hen juist met de pogingen die ze doen om hun gedachten onder woorden te brengen.

Ga in op wat leerlingen vertellen zodat een echte wisselwerking ontstaat.

Stel weinig losse vragen. Diep wat de leerlingen vertellen uit door middel van doorvragen (Kun je daar iets meer over vertellen? Hoe bedoel je dat? Heb je daar een voorbeeld van?).

Moedig leerlingen aan om naar elkaar te luisteren en in te gaan op wat medeleerlingen vertellen.

Colofon

Samenstelling • Jos Castelijns en Diana Baas

Vormgeving • Frank Coenders

Redactie • Cora van Soerland

Druk • Netzodruk - Enschede

Dit boekje is één van de opbrengsten van het kortlopend onderwijsonderzoeksproject 'Formatief toetsen in taaksituaties' dat tussen september 2015 en december 2016 is uitgevoerd door acht basisscholen en het lectoraat Eigentijds Beoordelen in het Onderwijs van Hogeschool De Kempel, Helmond.

Het project is mogelijk gemaakt met financiering van het NRO.

